

לדופקי בתשובה

בס"ד
עשיק פר' ורא
שנת תשי"ע לפ"ק
שנת ח'
[כל הזכויות שפירות]

חברות חזרות ותקבלו בתשרי
אצל חנוך חר' שלמה דוד קליין
מס' הפקס' 00442071836956
מס' הטלפון 07727197313

המחבר: חברת "גינול תורה"
ש"י' בי"מ"ד דחסידי בעלזא
(קלידס רד.) לונדון י"ד
בנשואות, כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שאלה. א) נאסף רוק בפיו לכעין גוש כדי להוציאו, האם מותר ללכת כך ברה"ר בשבת במקום שאין עידיב.
ב) פירודים שבתוך הפה או בתוך כיסי הבגדים האם צריך להוציאם קודם שיצא לרה"ר.
ג) נכנס צרור או עפר וכדומה בתוך נעלו, האם מותר ללכת כך הלאה ברה"ר.

תשובה.

א) רוק שנאסף בפיו לכעין גוש כדי להוציאו, אסור ללכת כך הלאה ברה"ר משום איסור מעביר ד"א ברה"ר. אלא תיכף כשמרגיש בזה ירוק אותו מתוך פיו, [או יבלענו].

ב) בפירודים שבתוך הפה ושבתוך כיסי הבגדים אין המנהג להקפיד בזה, וכבר כתבו הפוסקים טעמים ליישב המנהג [ע"י כפנים התשובה], אולם באופן שהפירודים מפריעים לו בפיו, בכה"ג ראוי להסיר אלו הפירודים.

ג) אם יש צרורות או עפר בתוך הנעליים כיון שמקפידים על כך ודאי צריך להוציאם ולא ללכת בהם. [והרה"ח כותב שרבו האר"י ז"ל ראה לאחד מכמה שנים שמת שהיו מענישים אותו כשרצו להעלותו למחיצתו על שלא נזהר פעם אחת בשבת שנכנס מעט אפר בתוך מנעלו בלתי כונה ולא נזהר ויצא בו ברה"ר ונענש ע"ז].

דין רוק שנתלש

בשו"ע סי' ש"ג סעי' ג' רוקו שנתלש בפיו ומוכן לזרוק יש מי שאומר שלא ילך ד' אמות ברה"ר עד שירוק. וה"ה שלא ילך או מרשות לרשות עד שירוק והטעם בכל זה כיון דלמשדייה קאי משאוי הוא. וכתב במשנ"ב בשם הא"ר דהיינו דוקא כשכבר נתהפך הרוק בפיו ועומד לצאת, כלומר שנאסף הרוק בפיו לכעין גוש כדי להוציאו ואז הוא נחשב כחפץ המונח בפיו שאסור להעביר ברה"ר (משנ"ב המבואר מהדו' עוז והדר). ומ"מ בכיחו דהיינו ליחה היוצאת מן הגוף מאדם שאינו בריא אע"ג דלא נתהפך נמי אסור (שעה"צ בשם הפמ"ג).

עוד כתב המשנ"ב בשם הא"ר דאע"ג דהמחבר כתב יש מי שאומר אין לזוז מן השו"ע שכן דעת כמה ראשונים. ועיין בביה"ל שעל אף שבכרמלית הי' מקום להקל וכן מצד השו"ע הרב, מ"מ ברה"ר שלנו דלכמה פוסקים הוא ר"ה דאורייתא אין להקל. וראיתי מציינים לדברי שו"ת דברי מרדכי (להג"ר מרדכי פרידבורג רב ברוסיה נדפס בשנת תרכ"ז) שהאריך בכל הנושא בספרו ח"א סי' כ"ה - ל"א, ואין הספר תח"י.

רקיקה על אם הדרך אי יש לחוש משום זורע

וראיתי מי שכתב לעורר בדמקום שיש זרעים לא ירוק, הדנה מבואר בסי' שלו דמי רגלים מותר לשפוך על זרעים בשבת כיון דמ"ר הם עוים וליכא חשש זורע, ועפ"ז מספק"ל בס' שביתת השבת מה הדין לגבי רוק, וכותב שהיות שהפוסקים לא הזכירו דבר זה ע"כ יש להחמיר, ובאמת ע"י באשל אברהם בוטשאטט (סוף סי' ש"ט) שפשיטא לי' שרוק דינה כמים ואסור, וכן כתב בס' שמוע ישראל (ח"ד דף רמ"ח), אמנם ראה שו"ת מקדשי השם (ח"א דף ל"ב) שכותב דחקר אצל חכמי הטבע בכוחות הרוק ואמרו לו שגם הרוק יש בו כח השורף ומויק לזרעים עוד יותר מין ושאר משקין, ע"ש מה שמצדד עוד להקל בזה, וגם הכא הוא על אם הדרך במקום שבדוראי לא איכפ"ל כלל על הזריעה שם, וגם דהוי פס"ר דלא ניה"ל וגם כלאח"י. ובחוש שני (ח"א עמ' צ') כותב עוד: אין איסור לירוק קצת בשבת ע"ג קרקע ע"ג זרעים, כיון שאין הדרך להשקות זרעים ע"י רוק ואין לחשוש בקצת רוק משום הצמתת הזרעים.

דין פירורים קטנים הנמצאים בתוך הפה

ועפ"י הנ"ל יש לעיין מה דין פירורים קטנים הנמצאים בתוך הפה, אי גם בזה יש איסור הוצאה, ובפשטות יש לדמותו לדין רוק שלא נתלש דליכא בזה איסור הוצאה כיון דלאו למישידייה קאי, וה"ג בפירורים שברוך כלל מבליעים אותן וממילא ליכא בזה איסור הוצאה, ויש מ"י (ה-לה) שכותב שאין לומר דהוי שלא כדרך הוצאה, דהרי דרך הוצאות אוכלין הוא כן, אולם עיין במנחת שבת (קו"א סק"א) שכתב לצדד להקל בענין שאלתינו יען דהוי משאצל"ג וגם הוי הוצאה כלאח"י [ובצירוף שאין בו כשיעור הוצאה שהוא כגורגרת], וכותב שם: "ואף שלפי המבואר בשו"ע"ר ס"ב המוציא אוכלין בפיו הוי דרך הוצאה בכך והוא מגמרא שבת דף ק"ב ע"א, אך המעיין שם

שאלה. א) המחוייב בברכה מעין שלש וברכת בורא נפשות, איזו מהן יקדים.
ב) קידוש על יין ואינו אוכל הסעודה תיכף, ואכל מיני מזונות כדי שיהא קידוש במקום סעודה, האם יקדים לומר בברכה מעין שלש "על המחיה" או "על הגפן".

תשובה. א) ברכת מעין שלש קודמת לברכת בורא נפשות, אולם אם הקדים בטעות ברכת בורא נפשות, יכול ומחוייב הוא עדיין לברך ברכת מעין ג'.

ב) בברכת מעין ג' מקדימין על המחיה לפני על הגפן, אך באכל מזונות אחר קידוש היום בשבת, חידש השואל ומשיב שצריך להקדים ברכת על הגפן, ואין המנהג כדבריו.

מעין שלש ובורא נפשות

א) בפמ"ג בפתחה להלכות ברכות (בסד"ה וברכה אחרונה) כתב שברכת מעין שלש קודמת לבורא נפשות, ולא רק למ"ד שמעין שלש היא מדאורייתא, אלא אף למ"ד שהיא מדרבנן עכ"פ היא חשובה יותר מבורא נפשות. והביאו הביה"ל (סי' ר"ב ד"ה ברכה), וכן מוכח מהמג"א (סי' רב סק"ז) וביאר שם המחצית השקל שמעין שלש היא חשובה ומבוררת יותר מבורא נפשות.

אולם אם הקדים ובירך בורא נפשות, בודאי יכול ומחוייב עדיין לברך ברכת על המחיה, ולא כאותן שטועין דברכת בורא נפשות היא ברכה כוללת כמו ברכת שהכל, ומוכח כן להדיא מהנ"ל דאל"ה ל"ל למימר משום חשיבות, הרי לאחר כך לא יוכל לברך על המחיה, אלא ודאי דיכול עוד לברך על המחיה, וכבר כתבנו מזה בסי' הקודם.

על המחיה ועל הגפן

ב) בשו"ע (סי' ר"ח סי"ב) כתב שאם אכל מיני מזונות ושתה יין ופירות מז' המינים, שכולל הכל בברכה אחרת ויקדים על המחיה ואח"כ הגפן ואח"כ העץ.

וכתב בשו"ת שואל ומשיב (מהדו"ה סי' י"ח) וז"ל: אמנם זאת נ"ל ברור דמה שנתבאר בסי' ר"ח לענין ברכת מעין שלש דגפן ומעין שלש דמזונות שיש להקדים המזונות, ולפענ"ד דזה דוקא בחול ואכל שתייהם, אבל בשבת היכא דקידש על היין ואכל מזונות פת הבא בכיסנין למען יהי' קידוש במקום סעודה, כמבואר סי' רע"ג דבזה יוציאין, ולפענ"ד ברור דבזה יש להקדים הברכה מעין שלש דגפן קודם, דהרי ביום אין מקדשין על הפת ומכ"ש בפת בכסנין וכדומה וא"כ האכילה בא ע"י הקידוש, וכיון דהיין גורם שתאמר בדין הוא להקדימו כנלפענ"ד, עכ"ל.

ובשש"כ (פנ"ד הע' ע') הביא שהגרש"ז אויערבאך זצ"ל הקשה ע"ד השואל ומשיב, "דהרי אין צריכים דוקא יין לקידוש שהרי אפשר לקדש גם על חמר מדינה, ובוה בודאי מסתבר שאין להקדים ברכת בורא נפשות לפני ברכת על המחיה, עכ"ל.

אמנם לענ"ד נראה ליישב דברי השו"מ, דהן אמת שאפשר לקדש גם בחמר מדינה, מ"מ עתה שמקדש על יין הרי מורה שהיין היא יותר חשובה מהמזונות, ושונה הדבר ממקדש על חמר מדינה דחילוק יש בין הקדמת עה"ג לעה"מ מהקדמת בורא נפשות לברכת עה"מ. דהנה הטעם שיש להקדים בברכת מעין ג' על המחיה לפני על הגפן, מבואר בט"ז והו"ד במשנ"ב דהוא משום שברכתו במ"מ שהיא חשובה ומבוררת וגם קודמין בפסוק ואח"כ יין שג"כ חשוב ויש לו ברכה בפרטיות, וממילא בשבת קודש בבוקר הרי היין יותר חשוב שהוא גורם לאכילה, ומשו"ה יש להקדימה להמזונות.

אבל בברכת מעין ג' ובורא נפשות, אין טעם ההקדמה משום שו' המינים חשובים יותר מדברים שמברכים אחריהם בורא נפשות, אלא הטעם היא משום שברכה אחת מעין ג' היא חשובה יותר מברכת בורא נפשות, דעצם הדבר שהיא ברכה אחת שכוללת ג' ברכות מחשיבה, ובפרט אם נסבור שהיא דאורייתא, ולפי"ז לא איכפת לנו שכעת החמר מדינה היא העיקר, דהרי מ"מ ברכת מעין שלש היא ברכה יותר חשובה מברכת בורא נפשות, כנלפענ"ד ליישב דברי השו"מ.

אמנם כדומה שאין המנהג כהשואל ומשיב, גם בשש"כ הנ"ל בשם הגרש"ז"א כותב דאין המנהג כדבריו, וכ"כ באו נדברו (ח"ו סי' ס"ד) דאין המנהג כדבריו.

בגמ' ובפירש"י שם יראה דלא מקרי דרך הוצאה בכך אלא דוקא בהוציא אוכלין בפיו משום שצריך לאוכלן בהלכותן דאו אמרינן דאחשביה להוצאה זו בפיו משא"כ בבשר שבין השיניים אין שייך סברא זו.

וכ"כ בשו"ת או נדברו (ח"ז סי' מ"ג) דלא דמי דאה"נ דרך הוצאת אוכלין רגילין הוא בפיו, אבל הוצאת פיוריים בפיו מקרי שלא כדרכה. וכותב דאין מקום לחומרא בזה, ודין זה דומה להמבואר בשו"ע שכ"ו (סעי' ז') דאם מטר יורד על גופו ועל בגדיו דמותר ליל כן הלאה, וכתב שם הט"ו (סעי' ז') דאם מטר יורד על גופו ועל א"א לנקות הפה בכל פעם קודם שיוצא ובפרט הפיוריים שבין השיניים. ורא"י דאי אפשר, אולם במנחת שבת וחלב דלפי טעם אחד צריך לחכות ו' שעות משום בשר שבין השיניים. אולם במנחת שבת מסיים שם דהיכא דאפשר לנקר הבשר קודם צאתו לרה"ר דידן אולי נכון להתמיר.

והגרשו"א ז"ל כתב בזה בש"כ (ובשולחן שלמה סי' רנ"ב אות טז [ב]): לענין לצאת לרשות הרבים עם שיורי מאכל שנשארו לו בפיו אפילו ברשות הרבים אין להחמיר אלא בשעה שמרגיש בו ואינו יכול לסבול, או מפני הכיעור שנראה לפעמים מבחוק, ורק אז אפשר דחשיב כרוק שנתלש, או כיחו וניעו שעומדים להוציא מהפה. וכן נשמע מזה שלא נזכר בשום מקום שחייב אדם לשטוף פיו לפני שיצא לרשות רבים כמו שהזכירו לענין בשר בחלב להסיר את הבשר שבין השיניים – יו"ד סי' פ"ט סעיף א' – ולכן אפשר דהרי זה בטיל לגבי הגוף, וכמו שלא גזרו על גשם ושלג שעל הבגד – סי' שכ"ו סעיף ז' – כך גם בזה. וצ"ע למעשה ובפרט אלאה שיש להם שיניים תותבות, ואיך שהוא נראה דבכרמלית אין להקפיד על כך, עכ"ל. וכ"כ בחוט שני (שבת ח"ד עמ' קל"ט) אוכל שבין השיניים, אין לזה חשיבות, ומותר לצאת בו בשבת ברשות הרבים, ואף אם מוצצו בדרך אין צריך לחשוש כיון שלא מחשיבו לאכילה, עכ"ל.

ונלענ"ד להביא עוד רא"י להיתר, מהא דכתב המג"א בסי' שכ"ב (סק"ד) וז"ל: "ומשמע בגמ' דפ"א ע"ב דאם הזמינו חבירו לסעודה בשבת ולא היה אפשר לו להכין מע"ש שום דבר לחצוץ בו שיניו מותר לטלטל קיסם לחצוץ בו שיניו אם אין לו ד"א מפני כבוד הבריות שגנאי הוא לו שפעמים שנראה הבשר שבין השיניים מבחוק" עכ"ל, והעתיקוהו האחרונים ע"י שו"ע"ר ומשנ"ב, ומדלא אישתמיט שום פוסק לכתוב שבלאו כבוד הבריות יש איסור לצאת כך משום איסור הוצאה, משמע דאין איסור בזה ומשמע שנתבאר, ושו"ר שכבר נכתב רא"י זו. ובאמת כן עמא דבר שלא להקפיד בזה ולא ראינו מי שיקפיד על כך.

ובשו"ת שבט הקהתי (ח"ג סי' קכ"ח אות ה') כותב בזה עוד רא"י להתיר עפ"י המבואר בשו"ע הרב (סי' ש"ב קו"א סק"א בד"ה והנה) דדבר מיעוט שאין הדרך כלל להחשיב ביטול כזה אין שייך לאסור משום חצי שיעור, ועפ"י נראה דה"ה לעניינינו שאין צריך להחמיר לנקות הפה או השיניים משיירי האכילה כשרוצה לצאת לרשות הרבים דאין דרך להחשיב הוצאה כזו.

[ועיי' בתוס' שבת (סו"ס"י ש"ג) שהביא דברי הספר חסידים (סימן רס"ה) הכותב: לא יאכל אדם שומשמן בשבת אחר אכילתו דע"י השומשמן יהי מעלה גרה מאכילתו ושמא יצא בהם לרה"ר ומאכלו בפיו, עכ"ל. וכתב ע"ז התו"ש דמצינו בסימן תר"ח שהביא המג"א בשם ס"ח דבערב יוה"כ לא יאכל שומשמן דשם אינו אלא גזירה אחת אבל הכא הוי גזירה לגזירה, עכ"ד. וכוונתו דלכן לא העתיקו האחרונים להחמיר בער"ש כמו בעריוה"כ (ציונים לתו"ש שם). ולכאורה משמע דאם עלו השומשמן יהא אסור לצאת כך לרה"ר, וי"ל בזה.]

ליסכום ד' סברות להקל בזה – והאופן שכן ראוי להקפיד על כך

היוצא לנו מכל זה שיש לנו ד' ראיות והוכחות להקל בזה. א. מדלא אישתמיט שום פוסק להחמיר על כך, וכן הוכחנו מהמג"א. ב. דהוי שלא כדרך הוצאה. ג. דבטיל לגבי הגוף. ד. דהוי כמו מטר שמבואר בשו"ע שמוותר לצאת בשבת אף שנושא המטר שעל גופו ובגדיו והטעם כתב הט"ו משום דא"א להקפיד בזה וה"נ דכוותה.

ומ"מ באופן שהפירורים מפריעים לו ככה"ג ראוי להסיר אלו הפירורים, וכן נזכר בדברי הגרשו"א הנ"ל, ובחוט שני (שם אות ג') זוכ"ה בתשובות והנהגות (ח"א סי' רמ"ו).

דין מאך המתהווה בכיסי הבגדים ובמאנדו'עטין

עיי' במנחת שבת (שם) שדן בעוד שני דינים דומים, דהיינו א. מאך המתהווה מעצמו בכיסין בהתיישנות הבגדים. ב. מאך הנמצא בשולי הבגדים הנקרא מאנדו'עטין.

והנה לגבי מאך המתהווה בכיסין בהתיישנות הבגדים כותב שם להחמיר כיון דהוי דרך הוצאה בכיסי בגדיו, וכותב שם והמעייין בשו"ע סי' ש"ג סט"ו ובמג"א שם סק"י ובלבוש"ר ובשו"ע"ר סי"ז לענין מוך שבסנדלה, מכל המקומות הנ"ל משמע מבואר דהיכא דהמוך אינו משמש להנאת גופו אינו בטל לגבי הבגד וגם לא הוי תכשיט ומלבוש והוי משאוי במקום שאין עירוב.

ובמל"מ (פ"ח מה"ש ה"א) ובפמ"ג בפתיחה כוללת לה"ש ובקו"א בשו"ע"ר (סי' ש"ב סק"א ריש ד"ה והנה) ובפמ"ג א"א סי' ש"מ סק"ב בכל אלו המקומות מבואר

דגם חצי שיעור אסור מה"ת בשבת ואפ"י משהו. לכן יש להחמיר לנקות כיסי הבגדים מן המוך שבהם בכל מאי דאפשר כיון דהוי כדרך הוצאה בחול.

וראה גם בקיצור של"ה (הו"ד בנו"י) "וצריך להפוך ולנער הבתי ידים שבבגדים שקורין קעשיניס שלא יהיו בהן פיורין קטנים דשכיחין שנמצאים בו" ע"כ.

אולם הגרשו"א כתב בזה (שם) "לא שמענו מי שהוהיר בכך, וגם מסתבר שהלכוך בטל לבגד אע"ג שאינו צורך הבגד". וכן הביא בפסק"ת מס' פני שבת בשם האדמו"ר מקלויזנבורג וצ"ל שלא ראינו מי שחש לזה ומה גם דהוי דבר שאין מתכוון ולא ניחא ליה ואין בו שיעור הוצאה. ונראה להוסיף עוד ההיתר האמור לעיל שא"א להוהיר בזה.

ולענין המאך הנמצא במאנדו'עטין כתב במנחת שבת עצמו ההיתרים הנ"ל, ומפני שנתבאר היטב בדבריו כדרכו, לכן נעתיקם כאן, א. דבטל לבגד ב. דהוי הוצאה כלאח"י ג. דא"א בענין אחר, ולא חמיר בממקום פסידא דמותר להוציא כלאח"י (עי' ט"ו ש"א סק"ג ובמג"א סקמ"ו שו"ע"ר ריש סעי' ל"ט) ובפרט היכא דאין בו כשיעור הוצאה דהיינו כדי לעשות בו כדור כאגוז (עי' רמב"ם ה"ש פ"ח הל' י"ב) ויש בזה ג' דרבנן א. דרה"ר דידן כרמלית היא, ב. דהוי הוצאה כלאח"י, ג. דהוי משאצל"ג.

ועיי' משב"ז שכ"ו סק"ב דבהוצאה כלאח"י וגם אין בו כשיעור הוצאה לא גזרו בכרמלית ואפ"י היכא דיש בו שיעור הוצאה לא גזרו בכיוצ"ב היכא דא"א להמנע מזה.

ועיי' תוס' כתובות ה' ע"ב דה"מ את"ל דמשמע שם דגם היכא דכ"א הוי בפנ"ע פטור אבל אסור מ"מ בתרתי לטיבותא כגון מקלקל בחבורה ודשא"מ מותר גם לכתחילה, ולת' השני שם גם שלא במקום מצוה מותר עיי"ש. וא"כ מכ"ש בנד"ד שיש ג' לטיבותא, עכ"ד.

והנה המנחת שבת לא רצה לסמוך על ההיתרים הנ"ל לענין פיוריים שבתוך כיסי בגדיו משום דהוי דרך הוצאה. אולם הפוסקים הנ"ל סמכו על זה גם לעניינינו, ובאמת צריך לומר כך דלא ראינו מי שיקפיד על זה.

צורות או עפר שנכנסו בתוך הנעליים

בס' נגיד ומצוה [הובא במנחת שבת] הביא שרבו האר"י ז"ל ראה לאחד מכמה שנים שמת שהיו מענישים אותו כשרצו להעלותו למחיצתו על שלא נזהר פעם אחת בשבת שנכנס מעט אפר בתוך מנעלו בלתי כונה ולא נזהר ויצא בו ברה"ר ונענש ע"ז כדי להעלות מדרגה אל מדרגה אחרת יותר עליונה.

וראה גם בדברי הגרשו"א הנ"ל שהוסיף: אך אם יש צורות או עפר בתוך הנעליים כיון שמקפידים על כך ודאי צריך להוציאם ולא ללכת בהם.

קביעות עתים לתורה

הסגולה של קביעות עתים לתורה

דרך היצה"ר להראות כל מיני הצלחות כדי שלא ילמוד, כאמרם ז"ל: אם פגע לך מנוול זה משכחו לביהמ"ד, שהיצה"ר כשיראה שאתה הולך לביהמ"ד אז תהיה פטור ממנו דהתורה מגני ומצלי ולא לבטוח בהבטחת היצר שתרויח הרבה, כי כונתו רק למונעך מהתורה, ואדרבה העוסק בתורה נכסיו מצליחים, ועד"ז יש לפרש 'עת לעשות לה' הפרו תורתך', היינו אם היצה"ר מפירך מתורה עת לעשות לה', תקבע עת ללמוד אז ותפטר ממנו.

אורח נאמן או"ח סי' קנ"ה

פרפראות

קיי"ל דמים שנעשו בהם מלאכה פסולים לענין נט"י, מה הדין במה שמצוי שיש כהיום מפלי מים (וואסע"ר פא"ל) שעובדים ונוצרים על ידי חשמל, שבחשמל מעלה ומוריד את המים כמו שאנו רואים בכניסה למלונות ולאולמי שמחות, האם מיקרי מים אלו מים שנעשו בהם מלאכה ופסולים, או לא?

לפום ריהטא נראה דמותר ליטול ממים אלו את ידיו, והטעם כיון דלא נעשו בהמים אלו שום מלאכה, דהא רק החשמל מניע את המים ועי"ז נגרם שהמים עולים ויורדים, אבל המים עצמן לא עושים שום פעולה, ולכן יהיה מותר ליטול ממים כאלו את ידיו, וכבר כתב המשני"ב כמה פעמים בשם האחרונים שם סי' ק"ס סעי' ב' שאם אין המים עושין שום פעולה מותר ליטול בהם את ידיו.

קובץ אליבא דהלכתא גליון כ"א